

Міністерство освіти і науки України
КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ТЕХНОЛОГІЙ ТА ДИЗАЙНУ

**ОСНОВИ ПУБЛІЧНОГО ПРАВА
УКРАЇНИ**

Навчальний посібник

Колектив авторів

*За загальною редакцією
к.ю.н., проф. А.Ю. Олійника,
к.ю.н., доц. М.І. Кагадія*

Київ
«КНУТД»
Дніпро
«Ліра ЛТД»
2017

ББК 67.9(4УКР)300
О-69

*Рекомендовано до друку
вченою радою Київського національного
університету технологій та дизайну
(протокол №4 від 30 листопада 2016 р.)*

РЕЦЕНЗЕНТИ:

доктор юридичних наук, доцент **Боняк В.О.** – завідувач кафедри теорії та історії держави і права Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ;

доктор юридичних наук, професор **Камінська Н.В.** – професор кафедри гуманітарних та загальноправових дисциплін Національної академії внутрішніх справ;

доктор юридичних наук, професор **Тихомиров О.Д.** – професор кафедри теорії держави та права Національної академії внутрішніх справ.

О-69 Основи публічного права України : навч. посібник / кол. авт. ; за заг. ред. к.ю.н., проф. А.Ю. Олійника, к.ю.н., доц. М.І. Кагадія. – К. : КНУТД ; Дніпро : Ліра ЛТД, 2017. – 448 с.

ISBN 978-966-383-851-9

У навчальному посібнику розглянуто основи публічного права України. Проаналізовано зародження і розвиток публічного права, окремі галузі публічного права.

Для учнів спеціалізованих шкіл, гімназій, коледжів, ліцеїв, які опановують юридичні знання в межах програми з основ правознавства в системі Міністерства освіти і науки України та студентів, які вивчають право в неюридичних навчальних закладах, викладачів, аспірантів і докторантів, вчителів загальноосвітніх шкіл та усіх тих, хто цікавиться основами правознавства.

Автори: *Губарєв Сергій Володимирович* – к.ю.н., доц., заступник декана з організаційної та виховної роботи; *Кагадій Микола Іванович* – к.ю.н., с.н.с., завідувач кафедри господарського права; *Коваль Ольга Миколаївна* – к.ю.н.; *Кулак Наталія Валеріївна* – канд. наук з держ. упр-я, завідувач кафедри приватного і публічного права; *Олійник Анатолій Юхимович* – к.ю.н, проф., професор кафедри господарського права; *Удовик Микола Станіславович* – к.ю.н., доц., доцент кафедри господарського права; *Ятченко Євген Олександрович* – к.ю.н., доц., доцент кафедри господарського права.

ISBN 978-966-383-851-9

ББК 67.9(4УКР)300

© Автори, 2016
© КНУТД, 2017
© Ліра ЛТД, 2017

ЗМІСТ

Вступ (Олійник А.Ю)	7
Тема 1. Публічне право України (А.Ю. Олійник)	
1.1. Поняття, ознаки та історія виникнення і розвитку публічного права України	9
1.2. Структура публічного права України	23
Тема 2. Основи міжнародного публічного права (А.Ю. Олійник)	
2.1. Поняття, предмет, методи, принципи, функції і форма міжнародного публічного права	26
2.2. Загальна частина міжнародного публічного права	38
2.3. Особлива частина міжнародного публічного права	45
Тема 3. Основи права Європейського Союзу (Олійник А.Ю.)	
3.1. Право Європейського Союзу: поняття, історія становлення та джерела	54
3.2. Система правового захисту в рамках Європейського Союзу	57
3.3. Інституційний (організаційно-правовий) механізм Європейського Союзу	59
3.4. Правова регламентація взаємовідносин Європейського Союзу з Україною	65
3.5. Правовий механізм створення і функціонування спільного ринку в рамках Європейського Союзу	67
Тема 4. Основи конституційного права України (А.Ю. Олійник)	
4.1. Поняття і загальна характеристика конституційного права та конституційних правовідносин	69
4.2. Система і джерела конституційного права	75
4.3. Загальна характеристика конституції як джерела права	81
4.4. Передумови прийняття і загальна характеристика Конституції України	85
Тема 5. Конституційні засади державного і суспільного ладу України (Олійник А.Ю., Кагадій М.І.)	
5.1. Основні етапи розвитку української державності	91
5.2. Україна – суверенна, незалежна, демократична, соціальна, правова держава	94
5.3. Форма української держави	98
5.4. Державна мова в Україні: поняття, юридичне закріплення, порядок застосування	100
5.5. Національні меншини в Україні	103
5.6. Політика України у сфері міжнародних відносин	106

Тема 6. Конституційні права, свободи та обов'язки особи (А.Ю. Олійник)	
6.1. Поняття і загальна характеристика правового статусу особи	109
6.2. Громадянство як змістовний елемент правового статусу особи	111
6.3. Система та види прав і свобод особи	117
6.4. Конституційні обов'язки особи в Україні	119
6.5. Гарантії конституційних прав і свобод особи	120
6.6. Права, свободи та обов'язки іноземців, осіб без громадянства, біженців, осіб, що тимчасово потребують правового захисту	125
Тема 7. Конституційно-правові засади організації державної влади і місцевого самоврядування в Україні (А.Ю. Олійник)	
7.1. Загальні засади організації державної влади в Україні	129
7.2. Державні органи та органи державної влади України	131
7.3. Верховна Рада (парламент) України	134
7.4. Президент України як глава Української держави	136
7.5. Система органів виконавчої влади в Україні	138
7.6. Органи місцевого самоврядування в Україні	139
Тема 8. Виборча система України (Олійник А.Ю., Кагадій М.І.)	
8.1. Поняття і загальна характеристика виборчого права і виборчих систем	143
8.2. Характеристика виборчої системи і виборчого процесу в Україні	150
8.3. Особливості виборів народних депутатів України	154
8.4. Особливості виборів Президента України	155
8.5. Особливості виборів депутатів місцевих рад та місцевих голів	158
Тема 9. Органи судової влади та інші правоохоронні і правозахисні органи України (А.Ю. Олійник)	
9.1. Загальна характеристика правосуддя в Україні	164
9.2. Порядок формування суддівського корпусу	170
9.3. Конституційний Суд України	173
9.4. Місцеві, апеляційні суди, Верховний Суд	182
9.5. Державна судова адміністрація	190
9.6. Державна виконавча служба	193
9.7. Правоохоронні і правозахисні органи України	196
Тема 10. Основи муніципального права України (Олійник А.Ю.)	
10.1. Поняття та загальна характеристика муніципального права в Україні	200
10.2. Система і джерела муніципального права в Україні	202
10.3. Муніципальне право – право місцевого самоврядування в Україні	204

Тема 11. Основи фінансового права України

(Кагадій М.І., Удовик М.С.)

11.1. Поняття, загальна характеристика та джерела фінансового права	227
11.2. Фінансові правовідносини, їх зміст та структура. Підстави виникнення, зміни та припинення фінансових правовідносин	235
11.3. Банківське право і банківські правовідносини в Україні.....	240
11.4. Відповідальність за порушення фінансового законодавства	244

Тема 12. Основи бюджетного права України *(Кулак Н.В.)*

12.1. Поняття, предмет, методи, система і джерела бюджетного права України	251
12.2. Бюджетний кодекс України	254
12.3. Бюджетна система України	261

Тема 13. Основи митного права України *(Губарєв С.В., Кагадій М.І.)*

13.1. Поняття і загальна характеристика митного права України	267
13.2. Митний кодекс України	271
13.3. Державна фіскальна служба України	279
13.4. Правове регулювання переміщення товарів, предметів, транспортних засобів через митний кордон України	282

Тема 14. Основи податкового права України

(Кагадій М.І., Удовик М.С.)

14.1. Поняття податкового права і податкових правовідносин	287
14.2. Система і джерела податкового права	294
14.3. Податкові органи України	298

Тема 15. Основи земельного права України

(Губарєв С.В., Кагадій М.І.)

15.1. Поняття земельного права та земельних правовідносин в Україні ...	314
15.2. Система і джерела земельного права України	317
15.3. Система органів управління у сфері земельних ресурсів	319
15.4. Правовий режим земель в Україні	323
15.5. Юридична відповідальність за порушення земельного законодавства	327

Тема 16. Основи екологічного права України

(Губарєв С.В., Кагадій М.І.)

16.1. Поняття і загальна характеристика екологічного права та екологічних правовідносин	331
16.2. Система і джерела екологічного права	335
16.3. Екологічна безпека та екологічна експертиза	337
16.4. Екологічні права і обов'язки громадян України	347
16.5. Загальне і спеціальне використання природних ресурсів	349

16.6. Екологічні правопорушення та відповідальність за їх скоєння	351
16.7. Поняття, значення, об'єкти, принципи та способи міжнародно-правової охорони довкілля	358
Тема 17. Основи адміністративного права України (Олійник А.Ю.)	
17.1. Поняття і загальна характеристика адміністративного права та адміністративних правовідносин	363
17.2. Система і джерела адміністративного права	368
17.3. Поняття, види та функції державного управління	372
17.4. Адміністративний проступок: поняття, ознаки, види	375
17.5. Поняття, ознаки і підстави адміністративної відповідальності	378
Тема 18. Основи кримінального права України (Коваль О.М.)	
18.1. Поняття кримінального права та кримінально-правових відносин ...	382
18.2. Система і джерела кримінального права	384
18.3. Поняття і види злочину та склад злочину	386
18.4. Стадії скоєння злочину	388
18.5. Співучасть у злочині: поняття та види співучасників	389
18.6. Обставини, що виключають злочинність діяння	391
18.7. Поняття, ознаки, мета і підстави кримінальної відповідальності і покарання	394
18.8. Загальні засади звільнення від кримінальної відповідальності та покарання	395
18.9. Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх	397
18.10. Загальна характеристика відповідальності за посягання на окремі об'єкти: національну безпеку, особу, власність, довкілля, громадський порядок, правосуддя, порядок управління тощо	404
18.11. Злочини проти особи	405
Тема 19. Основи публічного процесуального права України	
19.1. Поняття та ознаки процесуального права України (Олійник А.Ю.) ...	410
19.2. Конституційне процесуальне право України: його система і джерела (Олійник А.Ю., Ятченко Є.О.)	412
19.3. Адміністративне процесуальне право України (Олійник А.Ю., Ятченко Є.О.)	421
19.4. Кримінальне процесуальне право України (Коваль О.М.)	427
Висновки (Олійник А.Ю.)	431
Список використаних джерел	435

Пам'яті академіка В.В. Конєйчикова

ВСТУП

Правові знання для студентів, що здобувають вищу освіту в навчальних закладах неюридичного профілю потрібні так само, як і знання за конкретною спеціальністю. Вивчення права за програмою «Основи правознавства» передбачає засвоєння історії виникнення і розвитку держави та права, основ публічного і приватного права. Навчальний посібник з основ публічного права, який було підготовлено колективом авторів кафедри господарського права факультету підприємництва та права Київського національного університету технологій та дизайну за навчальною програмою для студентів, що вивчають право в навчальних закладах неюридичного профілю, включає в себе такі галузі права: конституційне, адміністративне, кримінальне, фінансове, адміністративно-процесуальне, кримінально-процесуальне, податкове, митне, міжнародне публічне, Європейське право та ін. Знання студентами названих галузей публічного права сприятиме формуванню у них відповідного рівня правової свідомості та правової культури, що дозволить їм орієнтуватися в суспільних відносинах, учасником яких є держава, її органи та органи місцевого самоврядування.

Отже, в сучасних умовах великого значення набуває правове виховання, адже без глибоких знань права, законодавства, прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, ефективний розвиток жодного суспільства стає неможливим.

Підвищення рівня правових знань у населення України можливе лише за умови системного та повсякденного, професійно організованого правового виховання, що здійснюється з використанням усіх його форм, у тому числі й за допомогою найновішої та досконалої юридичної літератури.

До того ж особливої актуальності юридична освіта набуває з огляду на проведення реформ у нашій країні, включаючи і конституційно-правову реформу, у процесі якої планується прийняття багатьох нових законів, створення ефективної національної правової системи, що дасть змогу Україні інтегруватися в Європейське правове поле, сформувати ефективні інститути громадянського суспільства та побудувати дійсно демократичну, соціально орієнтовану, правову державу. Реалізація цих

та інших завдань передбачає потребу формування у студентів високого рівня правових знань, умінь та навичок.

Навчальний посібник базується на чинному законодавстві України, практиці його застосування та новітніх наукових джерелах. Він розрахований на учнів навчальних закладів неюридичного профілю, які оволодівають юридичними знаннями в межах діючих у системі Міністерства освіти і науки України програм з основ правознавства. Посібник буде корисним і для аспірантів, докторантів і викладачів юридичних вищих навчальних закладів.

Планується підготувати і видати навчальні посібники з основ приватного права та з основ судової, правоохоронної і правозахисної діяльності.

Автори сподіваються, що читачі й науковці висловлять свої пропозиції щодо вдосконалення навчального посібника. Зауваження і побажання просимо надсилати за адресою: м. Київ, вул. Немировича-Данченка, 2, навчальний корпус 4, кабінет № 4-1304, кафедра господарського права факультету підприємництва та права Київського національного університету технологій та дизайну, професору Олійнику Анатолію Юхимовичу.